

הישיבה המאה ארבעים ושלוש (קמ"ג)

ביום רביעי, כ"ב בכסלו התש"ס (12 בדצמבר 1979), בשעה שלוש אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: הגב' ש' הראבן והאדונים א' אבן-שושן, ש' אברמסון, ע' אורנון, ש' אירמאי, ז' בן-חיים, א' דותן, א' הלסקין, ש' מורג, א' מירסקי, ע"צ מלמד, ש' מלצר, ד' סדן, גב"ע צרפתי, ח' רבין, י' רצהבי, י' שבטיאל, מ' שלי, מ' בר-אשר, א' ברוידא, צ' ברמאיר, ג' גולדנברג, מ' מיקס, י' מנצור.
עובדי האקדמיה הגברות ש' בהט, נ' רייך, ו' שלומי והאדונים מ' מדן ונ' אפרתי.
אורחים: הגב' ר' בן-שמאי, ד"ר חגי בן-שמאי, פרופ' בנימין מזר, הא' יהושע אלוף.

התנצלו: האדונים א"א אורבך, ע' איתן, נ' ברגרין, ש' ייבין, ח' שירמן, א' מגד, מ' ולנשטיין.

- סדר היום:**
- א. דברים לזכר ד"ר מ"ה בן-שמאי ז"ל
 - ב. ברכות והודעות
 - ג. אישור זיכרונות הדברים משיבות קמ"א וקמ"ב
 - ד. דין וחשבון של המזכירות המדעית לשנת התשל"ט
 - ה. מונחי הכירורגיה - דיון ואישור
 - ו. כתיבן של מלים כגון **כדור רגל** (כדורגל) - תיבה אחת או שתי תיבות?

א.

הא' **אברמסון** (יו"ר): בזמן שבין הישיבה האחרונה של המליאה להיום הלך מעמנו אחד החברים החשובים שבחבורה, ד"ר מאיר הלל בן-שמאי ז"ל. (הנוכחים מכבדים בקימה את זכרו של ד"ר בן-שמאי ז"ל)

ד"ר בן-שמאי ז"ל היה אחד החברים הוותיקים של האקדמיה, ודבריו רשומים בכתבי האקדמיה, ויותר מזה בעבודותיו המרובות ובהשתתפותו בוועדות השונות של האקדמיה. אנו זוכרים יפה את דבריו, שכולם היו פרי שיקול-דעה וידיעה עמוקה בלשון ואחריות גדולה לכל תיבה של הלשון העברית.

לא זכה ד"ר בן-שמאי ז"ל שנאמר מקצת שבחו בפניו בצאת ספרו החדש. מפי הא' מירסקי נשמע דברים לזכרו ודברי הערכה.

מעשהו האחרון של ד"ר בן-שמאי אף הוא היה קשור לאקדמיה. דברים שאמרם בהספידו את חברנו קלעי ז"ל ביקש לתקן, תיקנם ומסרם ביום פטירתו. איני יכול שלא לומר כמה מלים אישיות. משפחתו של ד"ר בן-שמאי ז"ל או שורש משפחתו היה בעיירה שנולדתי בה אני, אך הוריו ואבות משפחתו יצאו ממנה בזמן שהוריי הגיעו לעיירה. בן-שמאי ומשפחתו חזרו לעיירה בזמן מלחמת העולם הראשונה. וסימן יפה לו לאדם, שאינו ניתק ממקור מטעו. הוא לא שכח שהיה בעיירה זו. לא שכח את הוריו ואת בני משפחתו, שאחד מהם, פרופ' בנימין מזר, ייבדל לחיים ארוכים, יושב עמנו כאן.

את מאמר הזיכרונות וההערכה שכתב על משפחתו הוא מסיים: "תעמוד זכותם (של אבות המשפחה) לזרעם אחריהם לדורות עולם ויאתו לאורם כל המבקשים אמת ויושר בבית ישראל". אין כמדומני משפט יפה, המאפיין את בן-שמאי יותר מן המלים האחרונות האלה: "המבקשים אמת ויושר". ומשום כך, משום כל מפעלו הגדול באקדמיה ומחוצה לה, יהי זכרו ברוך לעולם.

הא' מירסקי נושא דברים לזכר מאיר הלל בן-שמאי:

נועדנו היום לבכות את הד"ר ר' מאיר הלל בן-שמאי, ולספוד לכלי צנוע זה שהיה לנו ונלקח מאתנו. מאותו היום שבקעה בו בהפתע השמועה הרעה על פטירתו כבר עברו כמה חדשים, אף על פי כן אין בזמן הזה כדי לחצוץ בפני האבל הכובש את לבנו, וממלא אותנו יגון על הסתלקותו.

אם נאמר על הד"ר בן-שמאי, כי צנוע היה, לא אמרנו אלא מעט ממידתו זאת, כי צניעות בתוך צניעות הייתה בו. מלבד שדרכי חייו פשוטים היו בתכלית, כי הצניע את צורכי יומו, והקצה להם פינה קטנה במחשבות לבו, הנה גם לא רבים היודעים, כי כתר חכמה שעטרוהו מוריו – על לימודי הכימיה עיטרוהו, באוניברסיטה בגיטן אשר באשכנז. במקצוע הכימיה מצוי תהליך ההמראה; יש חומרים ומוצקים הם, כגון היוד ואחרים, ועד שהם מוצקים, הם משנים דרכם, כיוון שהם מתחממים הם פורשים כנפים, וממריאים ועולים למעלה. דומה כי חיזיון זה נתן בן-שמאי אל לבו. שהרי חכמת הכימיה מן החכמות הטבעיות היא, ועוסקת בחומרים של ממש, שלחשים הגופניים תפיסה בהם. אבל הד"ר בן-שמאי המריא ועלה מהם, ונטל עצמו אל החכמות העיוניות. גם תחילה במקצוע הכימיה גופו הפנה עצמו אל הצד העיוני, אל הכתיבה וההסברה, וכמה שנים עשה באנציקלופדיה העברית במדור של הכימיה. ולאחר זה פנה והלך אל שאר חכמות עיוניות.

ראשית עבודתו בארץ הייתה בהוראה. וכיוון שנגעה ידו במלאכה זו, מיד ראה את בחינתה העיונית, ומכוח אותה ראייה כתב על אודות כתיבת החיבור. ובו טמן את גרעיני תפיסתו והשגותיו בדרכי הכתיבה שנתגלו לאור בכתיבתו שלו. אם אנו באים להשקיף על התורה והמדע ששכנו בד"ר בן-שמאי, ייראה לנו כאחד ההומניסטים הגדולים שבדור. אין שיעור לחכמה ולדעת שסיגל, מחכמת ישראל ומחכמת העמים. מלא היה בדעת התורה, והיה דורש במעשי אבות ובמידותיהם ובהלכותיהם. היה צולל אל צפוני סיפורי המעשים שבתורה, ומסתכל בנימוסי כתיבתן של הפרשיות והפסוקים ועלילותיהם, וממצה את העניינים ואת הציורים, ומטה אזנו ללחשן של המלים והלשונות שבכתובים, וחוזר מן המעמקים טעון רעיונות חדשים ברורים ושמים, בהבנתן של המצוות ובחכמת מנהגי חייהם, והוא הולך ודורש בעומק העליון שבהם, עד שהקורא צריך לישא עיניו כלפי מעלה בשביל להשיג את גובהם. אלו מעט ממידות הטובה והשבח שבחיבורו "ההלכה הקדומה שבסיפורי האבות". על כן אוסיף ואספר כי כלל בחיבורו זה ביאורים חדשים, שלא שבעתם עין, בבחינות הספרותיות שבעלילות התורה. שהוא הולך וחוקק גבולים בין המידות העיוניות והמעשיות והאסתטיות שבסיפורים, ומציב גדרים של מוטביים, וטבעי טיפוסים שדרכו של המקרא והמעמד, בשביל לכרוך בהם לימודים ומוסרים. וגם עתה יותר ממה שהוספתי שירתתי במידות המעלה שבחיבורו זה.

אמר זלמן שניאור בשבח טבע שיריו של ביאליק ובטבע השירים של מתנגדי שיריו, וכך אמר: המים העמוקים אינם יראים להיות צלולים, המים הרדודים יראים להיות צלולים. העניינים שעסק בהם בן-שמאי מורכבים הם וסבוכים ודקים, והיה כותבם על יריעה ארוכה, ודן בכל דבר מצדי צדדיו, ונכנס לפני ולפנים של כל נושא. אבל נתן דעתו ללבן דבריו ולבררם, ופילג אותם אברים אברים, עד כי מנה מספר לפסקאות שבחיבורו, וכל הפסקאות בסעיפים בסימן כולל, שהכלל כוללם, וכל סעיף עניין בפני עצמו, החבור אל ראש הפרק ונפרד ממנו, והוא כדי שיהא העניין סדור לפני הקורא, והסדרגותו ערוכה ומפורשה.

ר' מאיר הלל בן-שמאי היה מחיצה לעצמו בחכמי הדור. שהיום החכמות חונות בבתי האולפנא, ותכליתן אינן תכליות הפנימיות של החכמות עצמן: "לקחת מוסר השכל, צדק ומשפט ומישרים". אלא כל עצמן ערוכות להתקנת כלים, ותכליתן פרנסת השכל. אפילו חכמת המידות והמוסרים אין לומדים אותן בשביל לקיים את מצוותיהם, אלא לשם ידיעה בלבד. זו דרך לימוד שחכמינו קראו לה: שלא לשמה. בדבר זה היה ר' מאיר הלל נוטה לצד עצמו, ולא נתערבה דעתו עם דעות הללו. בעיניו הייתה האמונה והמוסר וחשבון הנפש ונדיבות הלב והרוח - אלה היו בעיניו ראשית כל חכמה ותכליתה. כל רעיון ומחשבה ומעשה-אמנות שבא אליו, השקיף בו, וחקר בו ודרש, ושנה בו, ועיין, והוציא ממנו את הלימודים שיש בהם לצורך אוכל נפש, לחזקה וליישר כוחה, ולהביא לה מרגוע לטוב לה בזה ובבא. דרך זו של עיון וכתביה יסודה באמונתו ובדעתו, על כן אדם יכול לראותה בכל חיבוריו. וביותר בחיבורו שיצא לאור בשנת תש"ט ב"מוסד ביאליק", ושמו "הרוח הטובה". זה הספר שהוא חופשי בדמיונו וגבוה במושכלו, וגדול ברעיון ובסגנון. הפרק הראשון שבו דוגמה לשיטתו. הוא דורש בו בצירוף אידיליה מעשה אמון, ור' מאיר הלל מגלה את הבבואה של מעלה, כפי שהאידיליה נשקפת ברום הרעיון, ודורש בתמונתיה ובסמליה. ואוסר מדרש ואסתטיקה ומוסר במאסורת אחת, לשם אותה תכלית חסידית לעשות חסד וטובה עם נפש הקורא.

מגיבורי הכוח במחשבה ובסגנון היה ר' מאיר הלל. כל דבר שלמד וידע קנאו לעצמו בקניין גמור. לא בקניין משיכה קנה את הגיונותיו, שהרעיון כפי הווייתו וצורתו שהיה במקום גידולו כך הוא בידי מי שלקטו, ואין בין בעליו הראשונים לבין מי שלקחו אלא שינוי רשות בלבד. לא כך הייתה מידתו של ר' מאיר הלל. הוא קנה את תורתו וחכמתו בשינוי מעשה, הוא נתן להן שינוי פנים ושינוי מגמה, עד שנבלעו בו והיו עצם מעצמותו ללמוד מהם, וללמד את המורס מהם. כאילו זה היונק מי מעיין ושותה קרני שמש, ומוציא פרות למינהו. כך דרך קניין תורה, כיוון שאדם עמל בהגיונה, קנאה מנותן התורה להיות תורתו. כי על כן כמעט אין הערות בכתביו, ומעטים הציטטין. ואף על פי שהדברים שהוא אומר לעולם יש להם בית אב, הדברים עצמם משלו הם, קניין יגיעו ועמל רוחו.

דרך כתיבה יש בספרות, וקשה היא - זו דרך המשא והמתן, שיש בה שאלה ותשובה, וקושיה ופירוקה, והשגות ויישובים, זו הדרך שאנו קוראים לה: דרשית. דרך זו הייתה אהובה בימי אבות. אם תימצא לומר: כך המקרא מספר את סיפוריו, וכך התנאים והאמוראים מרצים את דבריהם בכל עניין משפט ורעיון. ובדרך דומה לזו גם חכמי יוון כתבו את חיבורי הפילוסופיה, וכך כתב ר' שלמה אבן-גבירול את "מקור חיים", ור' יהודה הלוי את "הכוזרי". ועוד לפני כמה דורות כתבו כך גדולי הדעת, בשביל להסביר עניינים חמורים, כגון את שיטת הקבלה, כמו ר' משה חיים לוצאטו שכתב בדרך זו את ספרו "חוקר ומקובל", ור' יוסף אירגס את ספרו "שומר אמונים". ודרך זו שהייתה נוהגת הרבה תחילה נדחתה בימינו. אבל בדרך זו בחר ר' מאיר הלל משאר דרכים להרצות את רעיוניו. באופן זה של כתיבה המחבר מציג לנגד עיניו את הקורא, והוא כשומע את שאלותיו והשגותיו, ורואה עצמו חייב לברר דבריו בבירור גמור. אף יש בכתביה באופן הזה קרבת הדעת וקרבת הלב בין המחבר לקורא. בדרך זו כתב בן-שמאי את רובי כתביו: כך כתב את הקונטרס "בשער אדון עולם", אשר השבחים ירדפו אחריו ולא ישיגוהו, כמליצת קדמונים. בחיבור הזה הוא מגלה על תפיסות בהויות מלכות שמים והויות העולם, אשר עינו הבוחנת נעלמות רואה בכל דיבור של הימנון אלוהי זה. הוא דורש בנושא הזמן, שסדר העתים של כל יציר נברא אינו אלא לבושו של סדר שניותו הפנימית, או של פירודיו הפנימיים וסדר הזמנים מפלגים את הווייתו של היצור בפילוגים של היה והוונה ויהיה. והוא מבאר את טיבה של ההודיה האמורה בשיר להקב"ה, שאין פילוגים אלה תופסים בו. והוא הולך ודן ומברר כל חרוזה מחרוזת השיר, עד ששער "אדון עולם" נפתח לפני הקורא כפתחו של אולם, לבוא בו ולראות את כל הצפון בו לנפש המבקשת דעה בעניין האלוהי.

אמרתי על חיבור זה כי הוא כתוב בדרך של שיח ושיג בין שניים. אבל יתרה מזו: שפע יופיות של כתב ומכתב וספרות יצוקים כאן. הנה צורת הדרמה המשמשת למראות עליה - אותה נטל בן-שמאי להשתמש בה כאן בשביל להרצות את רעיונותיו. הוא פרש את נופה של ירושלים, ועשאה גיא חזיון לשניים הנועדים יחדיו לשוח. והם יוצאים לעיני קהל היושבים במעלות הצופים ועושים לבם אפרכסת למוצא פיהם בשיחם בענייני גבהות חוויה ודעת עליון. והשניים - אלה אברהם ויצחק כבן שלושים, אב ובנו, וצלם של האבות המהלכים כאן על האדמה סמוך למקום העקדה, צלם נטוי על שתי דמויות אלה, קדושים וטהורים, שאחת שאיפה להם: לפתוח שער "אדון עולם" לבוא בו כל המתאווים אליו. בפתח של המעמדות, מה שאנו קוראים מערכות, כתב פסוקי-מראה של המקום שהחזיון מאורע בו. והדברים זכים כתכלת השמים, וכתכלת שהטיל בטליתו ברוב כוונה ובקדושת חסידותו. בכמה משיחות במכחולו צייר תמונות של יפה נוף שלא מן העולם הזה. ברשותכם אשים בפי את טוהרי מליו מפתחת השער, כך מדמה ר' מאיר הלל לפני הקורא את מקום המחזה בהתקפל המסך. קול נעלה קורא אל קהל הצופים בדברים האלה:

"קול קורא: שמעוני היושבים במעלות הצופים ומצפים לרגלי השניים ההולכים יחדיו, ולמצוא מי הנועדים בלב אחד בסוד השיח והשיג. הלילה בא וסוכת מרומיו וכוכביו נפרסה על הרי ירושלים העיר, וגדול אור השלום ורב נחם הרוח, השופעים ויורדים מיצירי מעלה על יצירי מטה. לעת כזאת יוצאים אברהם ויצחק בנו ונועדים יחדיו לשוח בשדה ולהביט בשלוות עולם בלב מבין ובדעה צלולה. עמוד, עמוד אברהם, עמוד, עמוד יצחק, עמדו הנאהבים והמזומנים ופתחו את שער אדון עולם, ויבואו בו המייחלים לו בערגת לבב".

וכאן באים תשעת המעמדות ודבריהם והגיונות הקודש והרוממות. ומראות הזיו של הנוף נשלבים בשיחתן של הנפשות הפועלות ולומדות פרק שירה בעסקי שמים. אבל לבו של המחבר אינו למראות העין, עין הבשר, על כן כיוון שהגיע לקצה לימודם, בסוף המעמד התשיעי, מנתקם המחבר מן היופי התחתון מפני היופי העליון שנפקחו עיניהם לראותו. וכך כתב המחבר בסוף מחזהו:

"אברהם: רואה אני בך, בני, שנאה תפסת את העניין.

יצחק: ברוך העליון ועינו אל מבקשיו. שפתח את לבי לדברי אב ומורה בחכמה. אברהם: ודומה, בני, מעתה לא יקשה ממך להיפרד מראות הנוי של שמי התכלת הבהירים וממערכי כוכביהם הנטויים על עיר זו ותלויים מעליהם בשלווה ובנחת עמוקה.

יצחק: לא, אבא; שהרי מעתה ברור, לא הם מקור התפארה והשלווה, אלא מקור נפתח להם בנפשנו וברוחנו ומאורו הם מחזירים, מן השמור אתנו בביתנו פנימה, ומי שחוזר אל ביתו אינו נפטר ממנה, אלא באמת הוא הולך ובא אצלה.

אברהם: הן, בני; וזה הדרך שהורנו משורר אדון עולם, זה דרכה של כל תפילת אמת. בוא, בני, ונחזור לביתנו.

יצחק: טוב, אבא, לכה ונלכה.

אברהם ויצחק נוטלים עצמם ופוסעים דומם לצד מעלה השכונה שבקצה העיר עד שהם נבלעים באפלוּלית רקעו של לילה. קול הקורא מלווה את הליכתם בשיר אדון עולם מתחילתו ועד סופו, והוא מנעימו בלחן מקובל. אף קהל הצופים עומדים על רגליהם ומצטרפים לזמר עד תומו. המסך יורד".

בחיבור הזה נתגלה אופיו של ר' מאיר הלל שלא מדעתו. כיוון שהנפשות הפועלות בדרמה הזאת, אב ובנו הם, מתחייב מאליו, כי האב יהיה המורה, ובנו התלמיד. ולפי זה יהיה אברהם המרצה, ויצחק בנו השואל והמקבל. כך טבעם של החיבורים הערוכים בדרך השיח בין שניים. בדרשיח העשוי כך, אתה מכיר את תורתו של המורה, ואתה רואה את גבולה עד היכן היא מגעת. אבל לא כך עשויה הדרמה "בשער אדון עולם". המרצה את

הרעיונות, זה יצחק, ומפיו שומע הקורא לקח. ואברהם אינו אלא המדריך את יצחק בנו, מכיוון ומיישר דרכו, מעוררו ומעודדו להוסיף חקר ועמקות בעניין שהוא דן בו. גם ענווה גם גדולה כאן. הענווה – שהצניע המורה מעמדו, ונטל עצמו לצדדים, והניח לתלמידו לישא מידברותיו, ולדרוש פרקו. והוא – דיו בדיבורים קצרים של הדרכה ועצה, להרחיקו מן הטעות ולהטותו הדרך ילך בה. והגדולה המסותרת בדרך-כתיבת המחזה – שכאן אין אנו יודעים כלל עד היכן חכמתו של הרב מגעת, ומה גבול ומה חקר לעומק מחשבות לבו. שהרי חכם זה עומד כאן כמחריש, וכל עצמו מחכים את תלמידו.

כפרי הבוחר לו את צורתו ומראהו לפי טבעו ומינו וטעמו, כך בחרו רעיוניו של ר' מאיר הלל את סגנונו להתגלות לפני הקורא, כרעיוניו כן סגנונו בעל עשירות. חוטי אריגתו משוכים מתורה שבכתב ומתורה שבעל פה ומחכמת הפילוסופים ומנימוסי ההרצאה של חכמי האומות, למן הפילוסופים הקדמונים של חכמי יוון ועד הפילוסופים האחרונים. כולם נצרפים בצרפה אחת, ויוצא לאור סגנון שכולו שלו, משדה חרישו ופרי שורשו. כל אבני הלשון הבאות ממחצביהן מתלכדות תחת ידו, ונשמעות לו לקבל צורה חדשה של סגנון חכמה. ומושגים חדשים שיסודם בפילוסופיה הכללית הוא טובע להם טבעים עבריים חדשים הנמזגים ונבלעים עם כלל סגנונו להיותם מסכת לשון שלמה אחת. זה סגנון שכולו עברי, ובו נתונות מחשבות מודרניות, והוא דוגמה ואב לסגנון עיוני שדורנו צריך לו, ונלאה להגיע אליו.

בכתביו לא עסק בהסברת דעותיהם של חכמים אחרים, כי את חכמתו ורעיוניו כתב על ספר. והוגה דעות זה סופר היה, והדעת והרגש כאחים שכונו בנפשו, וחדרי משכנותם מפולשים היו זה לתוך זה. כי על כן דברי הגותו מפותחים בפיתוחי נוי לוקחים לב. בחיבוריו הוא נראה כזקן היושב בישיבה, ואומר דברי חכמתו במתון. והוא שידע את נפש האדם, שבלק הוא נבעת ממצוות של מוסר, ריכך את קולו, וסגנונו מסביר פניו לקורא, ומלטפו בדברים ניחומים, ורוקם בדבריו ציורי נפש ומראות עין ולב, כאחד הבלטריסטים, לשוב את נפש הקורא.

כעשרים וחמש שנה ומעלה עשה הד"ר בן-שמאי במוסד ביאליק במלאכת העריכה, והיה נותן מכישרונו, כשאר עורכי בית הוצאה מכובד זה, בתוך הספרים שהיו באים על שולחנו, לשבחם, לטייבם ולנאותם. לא רק את לשון הספרים היה בוחן ובודק, שיהיו אמורים על פי הכללים והדרכים הנכוחות של הלשון העברית, אלא גם היה בוחן את אופן האמירה שלא יהיה נפרד מן הרעיון. והספרים היו יוצאים גם יפים יותר, וגם חכמים והגיוניים יותר. בקי היה בחכמת יוון ורומי, ועל כן היה עורך את התרגומים מאלה הלשונויות. אבל גם הוא עצמו היה מתרגם מן היוונית ומן הרומית. בכתבי פלוטארכוס על אנשי יוון, שיצאו לאור ב"מוסד ביאליק", ורובו תרגם א"א הלוי יאריך ימים, שם כלול תרגום של שלוש מונוגראפיות שעשה בן-שמאי, אלו המונוגראפיות על סולון, תימיסטוקליס ואלקביאדיס. כל מתרגם של המונוגראפיות שבספר ושבח שיטתו ומעלות מלאכתו. ותרגומו של בן-שמאי לשונו כשמן הטוב, שהניצוק שלו נמשך בנחת, כדברי חכמים. אין מלה דוחקת חברתה, ואין משפט נשען ולוחץ את חברו. כל דיבור מושלם ומוכלל, ככתב שנכתב עברית מתחילתו. ואף על פי שהסגנון בהיר וברור ושקוף וזך, לא יוכל הקורא למהר בו, מחמת יראת הכבוד מפני הלשון, לשון זקנים וחכמים, שאתה צריך להטות אוזנך לקבל כל מלה וקיפוליה.

במוסד ביאליק מצאתי את האדם השלם הזה, שהיה צדיק בכל דרכיו. כל ימיו דיבר פה קדוש זה בעניינים שיש בהם כדי להעלות את הבריות במעלות המסר וייחוד המעשה. דברי פיו ככתביו – תכלית אחת הייתה להם; לסייע עם הבריות להסיח דעתם מזה העולם ופגעיו, ולזכך נפשם שביל להביא לה מרפא ורוגע. ויפים ספריו, שאמונה ומידות ומוסר בהם, שיעמדו ליד ספר "חובות הלבבות". ואחשבה לי צדקה כי ראיתי את המראות של גדלות הרוח באיש הזה.

שם ב"מוסד ביאליק" ראיתי מה שראו אחרים: חכמים, מחברי ספרים בכמה ממקצועות המדע, אם בפילוסופיה ואם בסוציולוגיה או בתולדות הימים, או במקרא, ובספרות, ואם בחכמת בני קדם, היו באים ומספרים לו חידושיהם. והיה הד"ר בן-שמאי מקשיב לדברי החכם, ומשקלה הדיבור מפיו היה אותו קרש פותח ודורש באותו העניין, ומגלה בו פנים חדשות, ומעלה לספירות גבוהות ונישאות. ומשפתח לדבר מיד נסגר כל דיבור מפניו, והיה דורש והולך, והחכם יושב כנגדו ומקשיב כתלמיד לפני הרב. אבל לא רק בענייני חכמה הייתה דרכו כך. גם בכל עניין מענייני חיי המעשה והחומר, שהיו משיחים לו, היה מסיע את איש שיחו ממקום עמדו בבקעה של החיים, ומעלה בלאט ובנחת כלפי מעלה, ומנערהו מדאגת יומו, ומפייסו ומרצהו ברעיוני חכמה וחיבה, שלא היה אפשר לעמוד בפני כוחם.

בשנותיו האחרונות היה מגבר חיילים, ומתחזק בעבודת המִתְנָה, שהיה עובד בכתיבת חיבוריו. לאחרונה טרח בהדפסת ספר, ושמו: "על מאזות לבי", והוא ספר מסות, שלוש במספר. אחת: בבירור סגולת כתיבתו של הרב קוק, זכר צדיק לברכה. בן-שמאי עלה למגדל צופים שלו וראה מה שאין אדם אחר יכול לראות, כי דרך כתיבתו של הרב קוק, של כותב מסות היה. והמסה האחרת: בטיבו של הדיבור והשתיקה. והמסה השלישית: בטיב אופן האמונה. ודברי המסות הללו צלולים כקול ענבלי כסף היורד ממרומים. הכול זך ומזוכך להתפעל מהם נפש הקורא מעמקות הרעיונות ומיפי אמירתם. הספר יצא בהוצאת "שלם", ועסק בהוצאתו ברגשי חיבה והדרת כבוד חברנו צבי ברמאיר ויצא הספר לאור בהשתדלות בנו. הד"ר חגי בן-שמאי במלאת שלושים לפטירתו.

מגעו אל קנייני העולם הזה רפה היה. לא נשא עיניו לגדולה חומרית ולכבוד, גם הנהיג עצמו שלא ליטול מנכסי העולם יתר מכדי צורכי חייו, וכל כוחותיו יחד ושעבד לתקן את הבריות מפגמיהם, בשביל להיטיב לנפשם ולהם. כל הימים נראה לי הד"ר בן-שמאי כמי שעומד בעליית הגג ועושה סולמות לעלות אחרים בהם, והוא מעלה אותם מדרגה לדרגה, ככל אשר יוכלו לעלות.

בהצנע, עטוף בעננו, נסתלק מעלינו הד"ר מאיר הלל בן-שמאי, אך סולמותיו הניח לעולם. הלא הם כתובים בספריו. זה היה כוסו וחלקו בחיים וזה היה חפצו שהשתדל בו. תנצב"ה.

ב.

הא' אברמסון: בישיבתנו האחרונה נבחרו שלושה חברים: הא' א' ברוידא, הא' ג' גולדנברג, ששימשו חברים יועצים, וחבר חדש, הא' ע' אורנן. אני מקווה, שבחירתם תוסיף להם כוח, והם ימצאו הרבה זמן להקדיש לעבודת האקדמיה. אומרים בשם רבי ישראל סלנט, שבא אליו אדם ושאל: מה עליי לעשות, יש לי רק שעה אחת פנויה ביום, מה ללמוד - ללמוד מוסר או ללמוד גמרא? אמר לו: למד מוסר, וכאשר תלמד מוסר תמצא, שיש לך זמן יותר משעה אחת ביום.

אני מברך את הגב' ש' הראבן שנבחרה לחברה-יועצת, ואת הא' א' מגד, שנבחר לחבר-יועץ, אבל לא היה בידו להגיע לישיבתנו מחמת מחלה. אני מברך אותו בשם כולכם בהחלמה מהירה, ובכוחות חדשים כדי לתרום את חלקו בעבודתה של האקדמיה. שני חברים חדשים כאן מחוג הסופרים, אלה היו חסרים לנו באקדמיה. אף על פי שבתחילתה של האקדמיה נטלו בה חלק סופרים רבים, לאט לאט נתרוקנה האקדמיה מחוג זה של העושים בלשון.

שמחנו, שניתנה לנו אפשרות לתת לאנשים, המשמשים פה לחוגים שונים, לבוא ולראות במה האקדמיה מתלבטת ואיך היא מתגברת על קשייה, ואיך יוכלו הם לעזור לה להתגבר על כמה מקשייה. ברוכים יהיו כולם.

ג.

זיכרונות הדברים משיבות קמ"א וקמ"ב אושרו.

ד.

ה' אברמסון: כדרכנו, אנו מוסרים דו"ח קצר על הפעילות של המזכירות בירושלים, תל-אביב וחיפה. לא אטריח אתכם לשמוע את כל הפרטים, אלא אמסור כמה דברים כלליים, ובקצרה.

בירושלים פעלו בשנת התשל"ט שבע ועדות: הוועדה למונחי הרפואה; הוועדה למונחי הפסיכולוגיה; הוועדה למונחי רפואת השיניים; הוועדה למונחי לבוש ואפנה; הוועדה למונחי דקדוק לבתי-הספר; הוועדה לעברית בת זמננו; הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות. בשנת התש"ם תמשכנה בעבודתן ועדות אלו: הוועדה למונחי הרפואה (גיניקולוגיה); הוועדה למונחי רפואת השיניים; הוועדה למונחי הפסיכולוגיה; הוועדה למונחי לבוש ואפנה; הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות, הוועדה לעברית בת זמננו (סיכומים). אף תורכבנה ועדות חדשות: ועדה למונחי הסטאטיסטיקה; ועדה למונחים במדע המדינה; ועדה למונחי המוסיקה.

תימשך העריכה של מונחי הדמוגרפיה ומונחי הדקדוק לבתי-הספר. יוגה החומר של המילון למונחי הפסיכולוגיה ויוכן להדפסה.

המזכירות מוציאה פרסומים משלה. אנו מקווים, שדפי "למד לשונך" יצאו כסדרם מדי חודש בחודשו. החוברת האחרונה של "לשונונו לעם" הייתה החוברת ה-300. שתי חוברות חדשות כבר מסודרות לדפוס.

המזכירות מקיימת קשר עם הציבור, היא שולחת מכתבים אל הפונים לאקדמיה בשאלות לשון. ניתנות גם תשובות לפונים בטלפון.

במזכירות המדעית **שבתל-אביב** פעלו בשנת התשל"ט בתחום המינוח הוועדות האלה: הוועדה למונחי הזואולוגיה; הוועדה לקשר ואלקטרוניקה; הוועדה למונחי המשד. בשיתוף עם מכון התקנים פעלו בשנת התשל"ט הוועדה לקשרי רדיו; הוועדה לטקסטיל; הוועדה למונחי עיבוד נתונים אוטומטי.

כשירות לציבור ניתנה עזרה בענייני הלשון בכתב ובטלפון; נשלחו הערות תיקוני לשון לאשר קולם נשמע בכלי התקשורת, והם: השרים וחברי-הכנסת, הקריינים והכתבים ב"קול ישראל", הכתבים בגלי צה"ל, הכתבים בטלוויזיה הכללית, עובדי הטלוויזיה הלימודית. נקשר קשר עם פרסומאים, הנעזרים בלשכה בתל-אביב בענייני ניסוח. נשלחו הערות של תיקוני לשון למשרדי הפרסום וללשכת הפרסום הממשלתית. ניתנה עזרה לתיאטרון "הבימה" בשמירה על עברית תקינה במחזות "סיפור פשוט" ו"הדיבוק".

פעולות אחרות של הלשכה בתל-אביב: עזרה בהתקנת מאמרי "לשונונו לעם" לדפוס; הגהת זיכרונות האקדמיה; הגהת "עברית כהלכה" (הפרסום המשותף עם משרד הביטחון). בשנת התש"ם תפעלנה הוועדות האלה: הוועדה למונחי הזואולוגיה; הוועדה למונחי הקשר והאלקטרוניקה; הוועדה למונחי המשד.

הלשכה שבתל-אביב מקיימת פעילות בסמינר הקיבוצים, עובדות הלשכה נפגשות עם תלמידות הסמינר ודנות בענייני לשון. הוכנו דפי "למד לשונך" מאוירים ונתלו בסמינר, במעבדה הפדגוגית אף התקיימה פגישה עם חונכות נעמ"ת.

במזכירות **שבחיפה** פעלו בשנת התשל"ט הוועדות האלה: הוועדה למונחי המתמטיקה; הוועדה למונחי התכנון המרחבי; הוועדה למונחי השיתוף; הוועדה למונחי הפיסיקה, שדנה במונחי האקוסטיקה; הוועדה למונחי התעבורה; הוועדה למונחי הנווטות.

הלשכה שבחיפה עונה לשאלות רבות המופנות אליה על ידי מוסדות ויחידים, ובעיקר מכון התקנים ומחלקות הטכניון.

חשוב לאין ערוך הוא הקשר החי עם האנשים, ואנו מוצאים בדו"חות של כל המזכירות המדעיות, שחלק חשוב מעבודתן מוקדש למתן תשובות בענייני לשון, לסיורים והדרכה של מבקרים באקדמיה בירושלים, ולהסברים על עבודתה של האקדמיה. בדרך זו אנו משתדלים להעביר לתודעת הציבור את מעשיה ואת חיוניותה של האקדמיה. אני רוצה להודיע ששתי חוברות של "לשונו", המסיימות את שנת תשל"ט, מסודרות ומוגהות בדפוס. אף חוברת ראשונה לשנת התש"ם הולכת ונסדרת.

הא' אירמאי: אומר דברי מילואים על עבודת המזכירות בחיפה. בחיפה עוסקים זה מספר שנים בהכנת כרטסת של 15000 קביעות של האקדמיה של שמות-עצם ושמות-תואר בהקבלה למעלה מ-30000 קביעות במילונו של אבן-שושן, וסידור מונחים אלה לפי תבניותיהם המרובות. זו פעולה רבת-היקף.

מלבד זאת מפיצים בטכניון אחת לחודש, באמצעות ידיעון הטכניון, כ-2500 עותקים של לקט חידושי האקדמיה. אנו עובדים גם על הכנת רשימה עברית של מלות מפתח של נושאי מחקר לענפים השונים. הרשימה דרושה למרכז למידע מדעי ולטכנולוגיה ותימצא בכל הספריות המקצועיות בארץ ותשמש לסיווג הצעות המחקר.

אנו עובדים עם מכון התקנים על קביעת הגדרות למונחים של הנדסת מים ובניין. הוקמו הוועדות לאישור מילון למונחי המתמטיקה (כ-6,000 ערכים), למילון למונחי אקוסטיקה, ולמונחי המעבדה הכימית; מכינים מצעים למילונים למונחי ההנדסה הכימית (פעולות), למונחי הפיסיקה - התרמודינמיקה ומעבר חום, למונחי הבניין - מונחים כלליים ומונחי גוף הבניין.

ה.

הגב' בחט: מונחי הכירורגיה, שהם למעלה מ-500 במספרם, נדונו בשני פרקים ונשלחו בחוזר לחברי האקדמיה ולבעלי המקצוע, האחד לפני שנתיים, והשני בשנת התשל"ט. ההערות נדונו יחד, והשינויים שנקבעו בישיבות לאחר בירור ההערות, נשלחו לחברי האקדמיה בהודעת סיכום בט"ז באב התשל"ט. קצת מונחים, שנשארו בצריך עיון, נדונו בישיבת ועד המינוח בחודש שעבר, וקביעותיו של הוועד נמסרו לחברי האקדמיה בהודעה למליאה.

לא נתבררה די הצורך ההבחנה בין "אנאלגזיה" במקצוע ההרדמה, שהתרגום המוצע לה הוא אל-כאב, לבין "אנסתזיה", שהוצעו לו שני מונחים: הרדמה, אלחוש. במיני האנסתזיה נחוצים לפעמים שני המונחים ופעמים די במונח אחד. לצורך בירור המונחים האלה זימננו לישיבה זו את פרופ' א' רוזמן, שהיה חבר פעיל בוועדה מאז היותה, והוא עתיד לשמש גם בוועדה בעתיד.

הא' אירמאי: הופיעו כאן שני מונחים: "אנאלגזיה" ו"אנסתזיה". האם אנסתזיה זו רק הרדמה? כאשר אתה מרדים חולה, האם הוא נמצא גם במצב של אנסתזיה? והאם כל אנסתזיה כרוכה בהרדמה?

הגב' בחט: יש כמה מונחים בצד "אנסתזיה". "אנסתזיה" הוא השם כנגד שני מונחים: אלחוש וגם הרדמה.

בתהליך אזורי אין אומרים "הרדמה", אלא "אלחוש אזורי". באנגלית יש רק מונח אחד.

הא' מורג: מה בין "אלחוש" ל"הרדמה"?

הא' אירמאי: איך זה יופיע במילון? האם יהיה כתוב: "אנסתזיה - אלחוש, הרדמה"; או שיהיה שלושה מונחים: "אלחוש, הרדמה, אלחוש מקומי"?

הגב' בחט: אפשר להוסיף הגדרה קצרה על כל אחד מהמונחים.

הא' מורג: מה צורך יש ב"אלחוש"? האם ההבדל הוא בתחום האזורי?

הא' רוזנמן: "אלחוש" הוא מקומי. יכול אדם להיות במצב של תרדמה ולחוש כאבים.

הא' מורג: "אלחוש" זה מצב, שאדם מגיע אליו מתוך הרדמה. מה ייכתב במילון? אם יופיעו "אלחוש" ו"הרדמה" כשמות נרדפים, הרי אנו מחטיאים את המטרה. או שמא ייכתב: "אלחוש - מצב שאדם מגיע אליו בשלב מסוים של הרדמה"?

הא' אברמסון: יש להבדיל בין הסברים הניתנים למונחים לבין המונחים שבמילון. לפי הקביעה, "אלחוש" מיוחד הוא להרדמה מקומית, שאינה הרדמה כללית. וההסבר הוא - שיש שתי דרגות לאחר ההרדמה. דבר זה לא נכנס למילון. במילון קובע המינוח.

הא' מורג: מהו המונח האנגלי המקביל ל"הרדמה", ומהו המונח ל"אלחוש"?

הא' רוזנמן: שניהם "אנסתזיה".

הא' ברוידא: האם נכון הוא להניח, שההבדל בין שתי המלים האלה הוא ההבדל שבין פעולה לבין מצב, או בין פעולה לבין תוצאתה?

הא' מורג: אם באנגלית מספיק מונח אחד, למה דרושים לנו שניים?

הא' רוזנמן: השאלה היא אם החולה יכול לחוש או לא. אפשר לצמצם את "אלחוש" ל"הרדמה מקומית".

הא' מורג: אם כן נאמר: הרדמה מקומית.

הא' רבין: קבעו לעניין זה "הרדמה", בעיקר - הרדמה כללית. מלה זו השתרשה. כאשר התחילו להנהיג "הרדמה מקומית", הרגישו שהקשר האטימולוגי עם התנומה יוצר אי-נוחות. אולי המוצא הוא לוותר על המלה "הרדמה" ולקרוא לזה "אלחוש", ולהחליף את ה"נארקוזה" בצד האנגלי ב"אנסתזיה"? איני יודע, לשם מה דרושים שני מונחים.

הא' רוזנמן: [#]ה"רדמה" היא מושג רחב ביותר.

הא' מורג: על "אלחוש" אפשר אולי לוותר.

הא' איזק: אולי רצויה הבחנה בין "הרדמה" ברובד העממי של הלשון, לצורך המקובל, שאינו מונח מדעי, ואילו "אלחוש" ישמש גם במישור הכללי וגם בתחום המקומי למונח המדעי הכירורגי. "הרדמה" תהיה לשון עממית, כמו שהיה מקובל. ויתכן גם "הרדמה מקומית". "אלחוש" יהיה הגדרה מדויקת יותר של "אנסתזיה".

הא' בן-חיים: "הרדמה" היא מלה עברית, שכל אדם יודע אותה ומשתמש בה, לכך אין דרושה קביעה של האקדמיה. הצורך לקביעה נולד עם הצורך להביע אנסתזיה שאין החולה נרדם בה, לכך נקבעה המלה "אלחוש", ושימושה התפשט.

הא' אברמסון: בוועד המינוח הסביר לנו פרופ' רחמילביץ למה התכוונו, כאשר ביקשו להחליט על המונח הזה. הכול מבינים, שאפשר לומר כך או כך, אבל כאן היה עניין של שימוש. כדי לשים את הדברים בפי הרופאים ומורי בית-הספר לרפואה, החליטו לומר "אלחוש" במקום "הרדמה חלקית". אף הסביר, מדוע בחרו במלה זו, אף על פי שהם מודים, שגם בהרדמה כללית יש אלחוש. אין פוסלים ואין מכשירים זאת.

הגב' בחט: למעשה נדמה לי, שאנו צריכים להכריע בין שלוש אפשרויות: האחת - לבטל את ה"הרדמה" ולקבוע "אלחוש" לכול. את ה"הרדמה" נניח להמון העם; השנייה - לקיים את שני המונחים ולהבחין ביניהם, שכל דבר מקומי יהיה "אלחוש", ובמצב של שינה אפשר לומר גם הרדמה; האפשרות השלישית היא, כמו שהחליטה הוועדה: "הרדמה" לכל דבר - וכך מקובל בפי רבים - ועם זאת במקום שיש רק מצב של אלחוש אזורי ייאמר בו גם "אלחוש".

הא' שלי: יכול להיות אלחוש בלי הרדמה. יש לפעמים שאדם ער, יודע מה עושים בו, אבל אינו חש שום כאב. באלחוש אין הרדמה דווקא. כדאי לעשות את ההבחנה בין שני המונחים.

הגב' הראבן: למלה "אנסתזיה" יש גם הוראה פסיכולוגית מסוימת, אחרי הלם רציני אדם הוא במצב אנסתזי: אינו חש. בשום אופן אין הוא רדום; הוא מאולחש. אין שני המושגים זהים, לכן אני מציעה לקיים את שניהם, כל אחד לפי הוראה שונה.

הא' מורג: נדמה לי שיש נטייה רבה מדי של האקדמיה לקבוע שני מונחים למונח לועזי אחד. בדרך כלל אין הדבר רצוי, ובמיוחד אינו רצוי במונחי רפואה. אני מציע, שבמילון יובדלו הדברים במפורש: "אנסתזיה" - הרדמה; "לוקאל אנסתזיה" - אלחוש.

הא' איזק: אדם שישן גם הוא חש. גם בהרדמה יש אלחוש.

הא' אברמסון: כל זה כבר נאמר בדיוני הוועדה. הבה נצביע על המונחים שהוצעו: הרדמה ואלחוש.

הא' מורג: בהבחנה בין הרדמה לבין הרדמה מקומית.

ה צ ב ע ה

בעד שני המונחים, "הרדמה" ו"אלחוש" - 14

נגדם לא הצביע איש

4 -

נמנעו

המונחים "הרדמה" ו"אלחוש" אושרו.

הא' אירמאי: יש מונח אחד, שלא הספקנו לדון עליו - אנדוסקופיה.

הא' אברמסון: תחילה נשמע ונאשר את מה שמובא למליאה, ואחר כך נשמע הערות על מה שלא הובא לפנינו.

הגב' בהט: הוועדה מציעה: "סמי אלחוש" ו"סמי הרדמה".

הא' רוזנמן: משרד הבריאות משתמש ל"נארקוטיקה" בשמות "סמים משעבדים", "סמים מסוכנים". בסוגים אלה של הסמים אין משתמשים, בדרך כלל לא באלחוש ולא בהרדמה.

הגב' בהט: ועד המינוח מציע בהודעה למליאה, שבצד המונח "שלחוף השתן" יהיה גם "כיס השתן". איננו באים לפסול את המונח שנקבע במונחי האנטומיה, אבל אנו מבקשים להוסיף עליו עוד מונח אחד, שהוא המונח המקובל: "כיס השתן". אומרים גם "שלפוחית השתן", אבל לא נציע שלושה מונחים.

הא' מלצר: שמעתי שקוראים לזה "שלחוף".

הא' בן-חיים: ועד הלשון קבע זאת.

הגב' בהט: וכן מוצע, שבצד המונח "מוביל השתן", אף הוא במונחי האנטומיה, יהיה גם המונח "שופכן" כמקובל על הרופאים.

הא' אברמסון: אני מעמיד להצבעה את שני המונחים.

ההצעה, שבצד המונח "שלחוף השתן" יהיה גם "כיס השתן", ובצד "מוביל השתן" גם "שופכן" – נתקבלה.

הגב' בהט: המונח השלישי הוא referred pain. הוועדה החליטה: כאב מועתק. בוועד המינוח היה רוב למונח "כאב קורן" ול"כאב מפציע". דעת המיעוט בוועד המינוח הייתה "כאב מועתק", כפי שהחליטה הוועדה. פירושו של המונח: כאב שמקורו במקום רחוק.

הא' רוזנמן: זה כאב המורגש במקום אחד, כאשר האבר הנגוע הוא במקום אחר. למשל: אם יש נגע בכבד, יש כאבים בקצות האצבעות. רופאים משתמשים במונחים "כאב קורן", או "כאב מפציע" ואפילו "כאב מיוחס". דעת המיעוט בוועד המינוח הייתה בעד "כאב מועתק", והמונח הזה נראה לי המדויק ביותר.

הא' בן-חיים: פרופ' רחמילביץ הסביר לנו, שיש שני סוגים של כאבים: כאב אחד כפי שתוארת, וכאב אחר, כשהחולה חש כביכול כאב במקום, שלאמיתו של הדבר אינו כואב. פרופ' רחמילביץ רצה להבחין בין כאב "קורן" לבין הכאב האמור. האם אתם זקוקים לשני מונחים, או שמא אתם יכולים להסתפק במונח אחד, בלי הדיקו שדיבר עליו פרופ' רחמילביץ?

הא' רוזנמן: שני סוגי הכאבים קיימים. referred pain זה כאב מועתק.

הא' מיקס: שימוש הלשון של היום, כגון "יש לו פנים קורנים", הוא במובן חיובי של אור קורן. "מועתק" אינו נראה לי. אולי נתרגל לכך, אבל במבט ראשון זה נראה לי רחוק. לא בלי חשש העזה, אני מציע "מקריין".

הא' מורג: "כאב ממרחק".

הא' **מיקס**: זה מרחיק את המונח "קורן". אך "מקרין" - מקרב אותנו לעניין המבוקש, ומשתמע מכך כאילו שולח הכאב קרניים מאיזה מקום. אמנם אפשר למצוא גם בזה פגם, אבל עדיף בעיניי "כאב מקרין", וקשה לי להסכים ל"מועתק". גוני-גוונים של משמעות דבקו במלה "מועתק"!

הא' **רוזנמן**: יש כאן סוגים שונים של כאב. radiating (קורא את ההגדרה באנגלית) זה כאב, שמקורו בעצבים, בחוט השדרה. הכאב קורן או מקרין לאזור מן העצב. referred pain הוא עניין אחר. חשים את הכאב במקום שונה מן המקום שבו נמצאת המחלה.

הא' **אברמסון**: המקום הכואב מוקרן.

הא' **מיקס**: כאילו יש בו קרן שמגיעה מרחוק.

הא' **מלצר**: "כאב מוקרן".

הא' **ברודא**: איננו עוסקים ברפואה, אלא במונחים שיהיו נהירים לרבים. נאמר, שיש שני סוגים של כאב: האחד radiative pain והאחר referred pain. אני מציע שהמונח העברי לאחד יהיה "כאב מקרין", ולשני - אולי "נעתק" או "עתוק". "מועתק" הרי זה כאילו אחר מבחוץ העתיק אותו.

הא' **שלי**: אמרו ש"קורן" ו"מפציע" אינם מתאימים. אנו מדברים על כאב מופעל. השאלה היא, אם נאמר "מועתק" או "עתוק".

ה צ ב ע ה

12 -	בעד המונח "כאב מועתק"
6 -	נגדו
6 -	בעד המונח "נעתק"

המונח "כאב מועתק" אושר.

הגב' **בהט**: המונח הבא הוא mailing; יש שלוש אפשרויות לגזור את המלה מן "מסמר". מכל אלה נבחרה הצורה **מסמור**. האחרות היו: "סימור", "סמרור".

הא' **רוזנמן**: זוהי החדרת מסמר לעצם שנשברה.

המונח "מסמור" אושר.

הגב' **בהט**: עלתה שאלת התרגום של התחיליות -peri-, para-, המצטרפות למונחים רבים הקשורים באנטומיה. באנטומיה הוחלט שבכל מקום שבאה התחילית peri- יבוא "מסב", וכל מקום שיש para- "מצד", הגזור מן "צד". לפי זה נהגנו בכירורגיה. נשמעה

הערה, שהמלים "מסב" ו"מצד" משמשות בטכניקה לעניין אחר. פרופ' רוזנמן מעיד, שמחר יהיה אפשר להתקין מסבים ל"מסב הלב", ויהיה בדבר כדי לבלבל. עד שיוחלט אחרת, אנו מציעים את המונחים, כפי שהם קיימים באנטומיה. אם ועד הדקדוק ימצא דרך אחרת לתרגם את התחיליות האלה, נציע לשנות את מונחי האנטומיה.

הא' **מיקס:** מדוע "מסב" ו"מצד"? אני מציע לחזור אל "פרי" (peri) ו"פארא" (para).

הא' **אירמאי:** אני רוצה להעיר על ליקוי מסוים בעבודתן של ועדות האקדמיה, במיוחד כשהן עובדות בערים שונות. אמנם הן מחליפות ביניהן מידע, אבל לעתים הן קובעות אותו מונח לדברים שונים בתחומים שונים, בלי שוועדה אחת יודעת שהדבר עלול לפגוע בענף אחר. דוגמה לכך המונחים "מסב" ו"מצד". "מצד" נקבע בוועדה למתמטיקה למושג המתמטי parameter, ובוועדה למונחי חשמל - למונח shunt. באי רצון הסכמת, שבביוכימיה המושג shunt - השונה במקצת ממשמעותו במונחי חשמל - יתורגם "דלף". יש דוגמות לא מעטות לחוסר תיאום מעין זה. אך לא ייתכן, שהמונח "מצד" ישמש לשלושה דברים שונים: para- באנטומיה, shunt בטכניקה, ובמתמטיקה parameter! אולי באנטומיה נכנה את התחילית "צד"?

הא' **בן-חיים:** ועד המינוח החליט שתדון בכך ועדת הדקדוק, ואם היא תמצא שיש צורך לשנות מן החלטתה הקודמת תציע זאת לפני המליאה. אין היום עד מלבדי לדיוני ועדת האנטומיה. אני היחיד היכול להעיר על טעמי החלטותיה. על כן אסביר את קביעתם. באנטומיה הנומנקלאטורה היא בלאטינית אבל יש שורה של אברי גוף שאנו צריכים לקרוא להם בשמות עבריים לצורכי הלימוד בבתי-הספר ובייחוד בבתי-הספר לאחיות. אם נשאיר את הקידומות "פרי, פארא" בצורתן הלוועזית ייִוצרו צירופי לשון על דרך "ריארגון" כלומר פרילב, פריגולגולת או פארא בלוטת-המגן! מסב אינה חידוש אלא היא מלה קיימת בלשון ועל פיה יצרו מצד. בשום פנים אין להחליפו ב"צד". לפי שעה נקיים מה שנקבע וקיים; אם נמצא דבר טוב יותר נבטל את הקביעה הקודמת.

הא' **מיקס:** מה נאמר במקום "פארא-פסיכולוגיה"?

הא' **בן-חיים:** כאן הטעות. נאמר "פארא-פסיכולוגיה", שכן כל המלה לוועזית; כלום יעלה על הדעת לומר "פארא-רפואה" או "פארא-רפואת-הנפש"? הא' **אירמאי:** אני רוצה לתקן עובדה כרונולוגית. "מסב" כחלק של מכונה נקבע עוד בזמנו של ביאליק, שהיה חבר הוועדה שפרסמה את המילון הראשון למונחי התכניקה ב-1931. מילון האנטומיה הוכן יותר מעשרים שנה אחר כך. לאחרונה, כשהכנתי רשימה מתוקנת של המונחים האנגליים במילוני ועד הלשון והאקדמיה, מצאתי במונחי הרפואה את "סב", ולא "מסב" (הא' **בן-חיים:** ביטלו זאת). המלה "מסב" שימשה תחילה בטכניקה.

הא' **מורג:** השאלה אינה של ועד הדקדוק בלבד. para ו-peri משמשים בצירופים שונים. מאחר שהשעה דוחקת, אני מציע שייאמר, שהמונחים המוצעים ישמשו אך ורק בתחום האנטומיה, ולא תיזכר כאן ועדת הדקדוק. עניין שני: למה לא נסתפק ב"סב" ו"צד"? למה לנו "מסב" ו"מצד"? אנו זקוקים לתחיליות. התחיליות "סב", "צד" הן קצרות וחד-משמעיות, ולכן הן עדיפות. "מצד" ו"מסב" הם שמות-עצם. למה לערבב תחיליות עם שמות-עצם? אני מציע "סב" ו"צד".

הא' **ברוידא**: נקבע "מסב" ו"מצד", אבל "סב" ו"צד" מתאימים לתחילית יותר. השאלה היא, אם אפשר לשנות מן המקובל, או שצריך לחכות לשלב אחר בקביעת המונחים. בנוגע למלים -para-, peri- אין מקום ואין טעם להאחדה. למלים אלה יש מובנים שונים, הן בתחומים ובמקצועות שונים והן בלשון מחצבתן. ליד -para, למשל, יש מקום לתרגם גם "דמוי-", "כעין", "כמו". זה צריך להיאמר במפורש כשיוצעו מונחים אלה.

הא' **אברמסון**: במילון למונחים אלה אין צורך לקבוע קביעות שלא ישמשו במקצועות אחרים.

הא' **מורג**: אחר כך יש צרות בוועדות המקצועיות.

הא' **אברמסון**: דייה לצרה בשעתה.

הא' **מורג**: יש לציין במפורש את ייחוד השימוש בתחיליות.

הא' **אברמסון**: זוהי קביעה זמנית. אם יש מילון למונחי האנטומיה או הכירורגיה הכוונה היא כאן בלבד. אם ירצו להסב זאת למקצועות אחרים, נאמר "לאו".

הא' **מנצור**: אפשר להביא את המונחים במקום לדבר על תחיליות, בלי לקבוע כלל.

הא' **אירמאי**: באנטומיה נקטו זאת כשיטה שלמה, ולא כמונחים בודדים.

הגב' **בהט**: יש shunt במובן אחר, במובן טכני, והא' אירמאי הסכים, שבכירורגיה shunt יהיה "דלף".

הא' **רוזנמן**: ל-shunt יש שני שימושים - בפאתולוגיה. במחלות שנוצר בהן shunt בין שני זרמים, יש למשל מעבר של דם ורידי ועורקי. בטיפול במחלות מסוימות מייצרים shunt, דליפה של נוזל ממקום אחד לשני.

הגב' **בהט**: היה אפשר למצוא שם אחר. השם "דלף" מקובל על הרופאים. ל-mitral אושר השם "דר-צניפי", המקובל על הרופאים, אף על פי שבמונחי האנטומיה המונח הוא "דר-מצנפתי", חברי ועד המינוח הסכימו לוותר על "מצנפתי".

הא' **ברוידא**: מדוע "דר-" (הא' **רוזנמן**: "דר-" ו"תלת-"), ולא "דמוי-צניף"? איני מבין, מדוע יש כאן מספר שניים. המונח הלועזי mitral ברור.

הא' **רוזנמן**: bi-cuspid, tri-cuspid. התרגום הוא "דר-צניפי", "תלת-צניפי" באנטומיה. לכן אומרים: "דר-", "תלת-".

הא' **אירמאי**: בוועד המינוח לא הספיקו לדון במונח endoscopy. הצעת הוועדה המקצועית הייתה "הסתכלות בתוך". אני סבור ש"הסתכלות בתוך" היא צורה משונה בעברית. לעתים קרובות צריך להוסיף כאן תיאור, כגון: "אנדוסקופיה חדשה", כיצד תאמרו: "הסתכלות בתוך חדשה"? לא ידוע לי מעבודת האקדמיה שום מונח המסתיים במלה "בתוך". אולי אפשר לומר: "הסתכלות פנימית"?

הא' איזק: "דברים בגו".

הא' רוזנמן: הסתכלות בתוך הקיבה.

הא' בן־חיים: "תוך" הוא שם־עצם.

הא' אבן־שושן: הסתכלות פנים.

הא' אברמסון: יש אף "בדיקת פנים".

הגב' בהט: פרופ' רוזנמן מציע, שנדון פעם נוספת על המונח בוועדה ונשקול אותו. אני מבקשת, שיאושר המילון בלי המונח הזה.

הא' אירמאי: אני מציע שנדון גם במונח "דלף", הדרוש כאן לעניין של העתקה מפס לפס.

הא' רוזנמן: מדובר בנוזלים.

הא' אבן־שושן: "עיתוק".

הגב' בהט: אינו דומה המונח "הסתכלות בתוך" למונח "דלף". על "דלף" דנו הרבה. על "הסתכלות בתוך" לא דנו כלל.

הא' רוזנמן: "דלף" מקובל בין הרופאים והסטודנטים. תחליט האקדמיה מה שתחליט, ימשיכו להשתמש ב"דלף".

הא' גולדנברג: אשר לדעות על "דלף" - אפילו מי שאינו עוסק בלשון מבין שאי אפשר לתרגם ביטויים מלשון ללשון תרגום מילולי, אלא צריך להתאים זאת לעניין. זה מוזר מאוד, שדווקא אנו ניגדר לתרגם תרגום אטימולוגי ביטויים כאלה. כאשר יש מלה עברית טובה, שמסבירה את העניין לגופו, אין להיתפס לספקות רק משום שיש בלשון אחרת ביטויים אחרים. דבר אחר הוא, כאשר מדובר על מונחים הבנויים על פי שיטה מקצועית אחידה.

הא' רוזנמן: דומני שחלק נכבד של המונחים שדננו עליהם ואושרו מצליחים לתאר את התופעות הרפואיות והכירורגיות, יותר מאשר המונחים באנגלית.

הא' אברמסון: אני מעמיד להצבעה את המילון למונחי הכירורגיה, חוץ ממונח אחד שעורר ספקות, ונחזיר אותו לוועדה.

המילון למונחי הכירורגיה אושר.

הא' אברמסון: אנו מודים לפרופ' א' רוזנמן, שטרח לבוא לישיבת המליאה להסביר את המונחים ולשכנע אותנו.

1.

אנו עוברים לדיון בשאלה: "כדורגל", "כדורסל", "כדוריד" במלה אחת, או בשתי מלים: "כדור רגל", "כדור סל", "כדור יד"?

הא' מלצר: איך תהיה צורת הרבים?

הא' איזק: אין צורת רבים של שם משחק.

הא' רבין: אין משתמשים במספר רבים של "כדורגל". אומרים "משחקי כדורגל". הצורך במלה אחת בא כדי שיהיה אפשר לגזור "כדורגלן".

הא' אלוף: טרחתי לבוא לישיבה בשביל נקודה זו, שהיא כואבת לי: "כדורסל" ו"כדוריד". ועד המינוח החליט על מלה אחת בלי להתייעץ אתי, ואני מקבל זאת. ועד המינוח קיבל עוד החלטה: "כדורגלן", "כדורגלן", והגיע אף ל"כדורמימן". הם לא דנו ב"כדור יעף" (כדור עף).

אני מסכים ל"כדורגל", "כדוריד" במלה אחת. לבי אינו שלם עם זה, אבל אתם האקדמיה, ואתם תחליטו. אני מבקש רחמים על שחקן כדור מים ועל שחקן כדור יעף.

הא' אורנון: יכול שם המשחק להיות מלה אחת "כדורגל", והמכשיר, הכדור, יכול להישאר "כדור רגל".

הא' אלוף: לנו מפריעה נקודה אחת, איך ייקרא המשחק בכדור מים. אם יש כדורגלן וכדורגלן - ניחא; אבל לא "כדורמימן".

הא' שלי: יש דברים שאיננו מסוגלים לעקור אחר שנשתרשו. "כדורסלן" - אנו יודעים מן הניסיון שמלה זו היא עובדה שאין לעקרה. הבה נתקן במקום שעדיין אפשר לתקן. אם יש כדור מים, נאמר "כדורן מים", ולא "כדורמימן". אי אפשר לשנות את הקיים. אפשר לתקן את העתיד לבוא.

הא' רבין: אני רוצה להציע לא' אלוף, כיוון שהמלה "כדורמימן" מפריעה לו, שנקרא לשחקן זה באופן מיוחד "כדורמימאי".

הא' בן-חיים: השאלה הוצגה לדיון במליאה מן הבחינה הטכנית: שתי מלים או מלה אחת? לאמיתו של דבר מקופלת בשאלה הזו בעיה דקדוקית חשובה. אם אנו קובעים מלה אחת, ברור שיאמרו ביידוע "הכדוריד". אם אנו קובעים שתי תיבות, יש סיכוי שיאמרו "כדור הרגל, כדור היד". זו שאלה שצריך לדון עליה: האם אנו חושבים שמותר לומר "הכדוריד", כמו שאומרים "הבעל בית".

הא' אלוף: כאן כתוב: כדורגלן. גם אז התנגדתי, אבל קיבלתי את הדין. כדי שלא יכתבו פעמיים את האות רי"ש - הסכמנו ל"כדורגלן". עכשיו מדובר על "כדורסל", "כדוריד", "כדורמים". יש לי מכתב חתום בידי הא' איתן, שוועד המינוח החליט לכתוב במלה אחת: "הכדורסל", "הכדוריד", "הכדורמים", וכן - "כדורסלן", "כדורמימן".

הא' בן-חיים: על כך הדיון.

הא' אברמסון: המליאה דנה בשלושה מונחים, המופיעים בסדר היום.

הא' רצהני: במקום "כדורמימן" יש לי הצעה פשוטה. בארמית ובערבית אומרים: מיא. אני מציע "כדורמיא".

הא' מירסקי: לעניין מלת "פוטבוליסט". המלה "פוטבול" זרה היא ברוסית, והם התאימו אותה ללשונם. אני מבקש לתת יותר תוקף לדבריו של הא' בן־חיים. אילו לא בא הדבר לידינו, החרשתי. כיוון שהדבר בא לכאן, יש לנו יכולת לתקן בזה. השאלה התחילה במלה "כדורגל", כי לא רצו לכתוב שתי רי"ש. אבל לכתוב "כדוריד" או "כדורסל" במלה אחת, אין הנזק גדול כל כך, אבל יש בזה זרות ללשון העברית, ומכניס אווירה זרה ללשון. כיוון שבא הדבר לידינו נתקן שייכתבו בשתי מלים, כדי להחזיר את הטבע של הלשון למלים אלה; ונתקן בזה את רוח הלשון.

הא' אבן־שושן: אני מבין את התנגדותו של הא' יהושע אלוף, ואף על פי כן קיבל את "כדורגל", "כדורסל", "כדורעף" – בעוד שהאקדמיה קבעה כדור יעף, כדור יעפן.

הא' אלוף: אני מתנגד.

הא' אבן־שושן: יש הצעה שבמקום "כדורמימן" נבטא כדורמיין.

הא' מורג: שאלה חשובה היא של הא' בן־חיים: האם לפנינו מלה אחת או שתי מלים?!

הא' אירמאי: בכוונה לא הביא ועד המינוח את המלה "כדורמים" בגלל הקושי הזה, ולא גיבש עמדה. לכן העניין אינו עומד לדיון.

הא' מנצור: "כדוריד" כמלה אחת יקראו "כדוריד". על כן אני סבור, שיש לכתוב בשתי מלים ובמקף.

הא' איזק: מה תעשה האקדמיה נגד המציאות ונגד עיתוני הספורט, שמסורת בידיהם לכתוב במלה אחת?

הא' בן־חיים: אנו מצליחים לעקור מסורות של מאות שנים, ולא נצליח לעקור מסורת של שלושים שנה?

הא' אברמסון: עלינו להחליט, אם שתי מלים או מלה אחת.

הא' מלמד: אבותינו היו משתמשים ב"בית־מדרש", "בית־כנסת". מדוע אי אפשר לומר "משחק כדור רגל" בשתי מלים?

הא' מיקס: מדוע לא נקבע יוצא מן הכלל לגבי מים ולא נוכל לומר: "כדורן מים"?

הא' אברמסון: אם נישאל – נענה. לא נשאלנו על כך.

הא' דותן: אני מבקש להעיר עוד שתי הערות לפני ההצבעה. נשמעו הערות, שאין צורך בריבוי, שזה שם־עצם המשמש רק ביחיד. נשמעה הצעה, שקובעים זאת רק למשחק, ולא לכדור, לכלי המשחק. כשם שאתם חוששים, שאנשי הספורט לא יקבלו את ההחלטה על שתי מלים, כך לא יקבלו החלטות אחרות בעניינים אלה. לא האקדמיה תקבע את הגבולות של ההחלטה העומדת להתקבל כאן.

אני מציע להחליט מיד, מה תהיה צורת הריבוי. לא יהיה מנוס מכך. המלה שנקבעה בתיבה אחת, "ברנש", יש לה ריבוי. "לכדור רגל" צריך להיות ריבוי, וכן גם "לכדור מים". ההחלטה היא החלטה עקרונית. אני מבקש לזכור זאת. לא נקבע את הגבולות, עד היכן אנו מחליטים. (הא' ברוידא: אין צורך) לא אתה קובע זאת. "כדור רגל" הוא גם כלי, הוא לא רק משחק. מה שסיכמנו לא יועיל. הכדור נקרא כדור רגל.

הא' מורג: נראה לי, שאסור לכדרר את הדיון. השאלה אינה עניין המלה כדור רגל. אנו פותחים פתח לכל צורות הסמיכות. איננו יכולים להסתמך על דוגמה אחת של "ברנש". בעקבות "כדורגל" יהיה צריך להכשיר את ה"בנאדם" (בר-אדם), את ה"ביתספר" (בית-ספר). זו פתיחת פתח הקורא למפולת. אני מציע להפריד ולכתוב בשתי מלים ולקבוע כללים גם לריבוי.

הגב' בהט: גם בשביל הכדור וגם בשביל המשחק?

הא' דותן: בשביל הכול.

הא' שלי: הייתה החלטה, ששם המשחק יהיה במלה אחת.

הא' אברמסון: לא הייתה החלטה כזו.

הגב' שלומי: בדרך כלל כאשר השדרנים מתארים משחק הם אומרים: מחזיר את הכדור, בועט בכדור, ואינם זקוקים לצירוף. אפשר להבחין בין שם המשחק לבין שם המכשיר.

הא' ברוידא: אני מציע שלא להצביע על עניין "כדור רגל", "כדורגל" ו"הכדורגל".

הא' אברמסון: כאן נשאלה שאלה, שאנו נדרשים לענות עליה.

הא' ברוידא: אני מציע, שנדחה את ההצבעה עד שנברר את הבעיה בכללותה - ולא רק לגבי צורה זו: כיצד מכנים את השחקנים בכל משחקי הכדור.

הא' אברמסון: לא נשאלנו על כך. אנו מצביעים על השאלה שבסדר היום: אם לכתוב מלה אחת או שתי מלים?

הא' שלי: זה שייך לכדור וגם למשחק?

הא' אברמסון: זה יוצא מאליו. מדובר יותר על המשחק מאשר על הכדור.

הא' דותן: צריך להיות ברור שמדובר על הכול.

הצבעה

11 -	בעד ההצעה לכתוב "כדור רגל", "כדור סל", "כדור יד", בשתי מלים
7 -	נגדה
3 -	נמנעו

ההצעה לכתוב בשתי מלים נתקבלה.

הא' מלצר: הלכה, ואין מורין כן.

הא' מדן: ואולי "מורים כן, ואינה הלכה"?

הישיבה המאה ארבעים וארבע (קמ"ד)

ביום רביעי, כ' בטבת התש"ם (9 בינואר 1980), בשעה שלוש אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים הגב' ש' הראבן והא' א' אבן-שושן, ש' אברמסון (יו"ר), ש' אירמאי, ז' בן-חיים, נ' ברגרין, א' הלקין, ש' מלצר, ד' סדן, גב"ע צרפתי, ח' רבין, י' רצהבי, י' שבטיאל, ח' שירמן, מ' שלי, ח' איזק, א' ברוידא, צ' ברמאיר, מ' מייזלש, א' מגד.
עובדי האקדמיה הגב' ש' בהט והאדונים נ' אפרתי ומ' מדין.
אורחות: הגברות גוט ואיתן.

התנצלו: האדונים ע' איתן, ש' ייבין, א"ש רוזנטל.

סדר היום: א. ברכות והודעות

ב. מונחים:

1. מונחי דקדוק לבתי הספר (המשך)

2. מונחי לבוש ואפנה

א.

הא' אברמסון: חברים אחדים התנצלו, שלא יוכלו להגיע לישיבה, כמה מהם מחמת מחלה, וכמה מחמת עיסוקים שקבעו קודם לכן. לחברים החולים, הא' ייבין, הא' איתן והא' רוזנטל, נאחל רפואה שלמה.

עדיין אין בידינו זיכרון הדברים של הישיבה הקודמת, משום שלא היה זמן מספיק להכינו, ומיהרנו לקבוע ישיבה סמוכה לישיבה הקודמת, כי לא סיימנו בה את הדיונים בנושאים שעמדו על סדר היום.

לפני שאנו מתחילים, עלינו לברך את חברנו הא' שירמן, שהגיע לגיל המכובד של 75, וכל העולם המדעי העוסק במדעי היהדות, בעיקר בשטחים שעוסק בהם הא' שירמן, חגג השבוע ועוד יוסיף לחגוג בימים הבאים. שמחה כפולה היא לו, כי לפני כשבוע הופיע ספרו של פרופ' ח' שירמן, קובץ מאמרים בעניינים שהוא עוסק בהם, מהדורה נהדרת של מוסד ביאליק, וסמוך להופעת הספר קיבל הא' שירמן את פרס יפה מטעם קרן-היסוד. על כל אלה, ועל כל מה שנתן ועל מה שעוד ייתן, אנו מברכים אותו.

שני הוא חברנו הא' ד' סדן, שקיבל השבוע את פרס ביאליק. איני יודע, מה מספר הפרסים שקיבל סדן עד היום, ואני חושב שגם הוא איננו יודע, ועוד ידו נטויה לקבל פרסים בעתיד.

לצערנו לא יכול להשתתף בישיבה זו אחד מחברינו, הא' רוזנטל, שנפל למשכב בימים אלה. אנו מברכים אותו בשם כל הנוכחים כאן בהחלמה מהירה ורפואה שלמה. הא' איתן לא יוכל להגיע לישיבה, משום שאינו מרגיש עצמו די איתן להגיע לירושלים. אנו מברכים אותו, שנזכה וישוב בקרוב לאיתנו.